

การประชุมวิชาการระดับชาติด้านการศึกษาทั่วไป ประจำปี 2565

เรื่อง กระบวนทัศน์ใหม่ของการศึกษาทั่วไป

ในวันที่ 25-26 สิงหาคม 2565

ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

สรุปโดย ผศ.ปณิดา นิรมล

กระบวนทัศน์ใหม่ของการศึกษาทั่วไประดับอุดมศึกษา (New Paradigm of General Education in Higher Education) โดย ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอาน ได้อภิปรายเรื่อง กระบวนทัศน์ใหม่ของการ “การศึกษาทั่วไป” (GENERAL EDUCATION) ในระดับอุดมศึกษาที่ครอบคลุม ทั้งในเรื่องจุดมุ่งหมาย รูปแบบและ วิธีการจัด การศึกษาทั่วไประดับอุดมศึกษา ของประชาคมโลกและของไทยในอนาคต โดยเริ่มต้นที่ประวัติความเป็นมาของ วิชาการศึกษาทั่วไปตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1. สมัยกลาง (Middle Ages) ยุคก่อนกำเนิดมหาวิทยาลัยในศตวรรษที่ 12-13 มหาวิทยาลัยผลิตบัณฑิต ระดับปริญญาโดยจัดหลักสูตร “ศิลปศาสตร์และวิชาชีพ” ประกอบด้วย

1.1. การเรียนการสอนด้าน “ศิลปศาสตร์” เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ สมบูรณ์โดยเน้น “ศิลป ศาสตร์เจ็ดประการ (Seven Liberal Arts)” ได้แก่ วิชาไวยากรณ์ (Grammar) วาทศิลป์ (Rhetoric) ตรรกวิทยา (Logic) เลขคณิต (Arithmetic) เรขาคณิต (Geometry) ดาราศาสตร์ (Astronomy) และดนตรี (Music) : พัฒนา ความเป็นมนุษย์สมบูรณ์ทั้ง ด้านความรู้ ทักษะ ความรู้เรื่องปัญญาและคุณธรรม

1.2. การเรียนการสอนด้านวิชาชีพ อาทิ กฎหมาย ศาสนา และ แพทยศาสตร์ เป็นต้น

2. สมัยใหม่ (ศตวรรษที่ 14-ปัจจุบัน) มหาวิทยาลัยผลิตบัณฑิตระดับปริญญา โดยเน้น “ความสมดุลย์ ระหว่างการศึกษาวิชาชีพเฉพาะด้านต่างๆ (Depth) และการศึกษา ทั่วไป (Breadth) เพื่อธำรงรักษามรดกทาง วัฒนธรรมและความเป็น พลเมืองร่วมกัน” ดังคำกล่าวของปรัชญาเมธีชาวอังกฤษ John Stuart Mill ที่ว่า “Men are Men Before They are Lawyers or Physicians or Manufacturers; and if you make them capable and sensible men they will make themselves capable and sensible lawyers and physicians.”

ปัจจุบันการจัดการศึกษาทั่วไป เป็นวิชาทั่วไปที่แท้จริง ไม่ใช่พื้นฐานวิชาชีพ การพัฒนาหลักสูตรควรให้ สอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาทั่วไป การจัดรายวิชาควรเป็นรายวิชาบูรณาการ อาจารย์ผู้สอนควรเป็นผู้ เข้าใจปรัชญาของการศึกษาทั่วไปอย่างดี มีเทคนิค การสอนโดยเฉพาะสอนนักศึกษาให้คิดเป็น ให้เรียนรู้ด้วย ตนเอง และมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน รวมถึงการเสนอให้มีหน่วยงานรองรับการดำเนินงานของการศึกษาทั่วไป” การจัดการศึกษาในหมวดการศึกษาทั่วไปเพื่อสอดคล้องกับมาตรฐานหลักสูตรการศึกษา ระดับอุดมศึกษา พ.ศ.

การจัดการเรียนการสอนสำหรับหมวดวิชาศึกษาทั่วไป เพื่อบูรณาการในการบ่มเพาะ

(1) การเป็นมนุษย์ที่พร้อมสำหรับโลกในปัจจุบันและอนาคต

(2) การเป็นบุคคลที่ใฝ่รู้และมีทักษะที่จำเป็น สำหรับศตวรรษ 21 ที่อย่างครบถ้วน

(3) การเป็นบุคคลที่ตระหนักถึงการบูรณาการศาสตร์ต่างๆ ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา

(4) การเป็นบุคคลที่สามารถสร้างโอกาส และคุณค่าให้ตนเองและสังคม

(5) การเป็นบุคคลที่รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ของสังคมและของโลก

(6) การเป็นบุคคลที่ดำรงตนเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง มีจริยธรรมและยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง

(7) การเป็นบุคคลที่รู้คุณค่าและรักษาชาติกำเนิด

(8) การร่วมมือรวมพลังเพื่อสร้างสรรค์ และพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนเป็นพลเมืองที่มีคุณค่า ของสังคม

มนุษย์ที่สมบูรณ์เพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าของสังคม

ทักษะที่ควรจะต้องสร้างให้นักศึกษามีในการจัดการเรียนการสอนหมวดวิชาศึกษาทั่วไป

ทักษะการสื่อสาร หมายถึง ใช้ภาษาในการสื่อความได้อย่างสร้างสรรค์ ทั้งการฟัง อ่าน พูดและเขียน เพื่อการสร้าง ความสัมพันธ์กับผู้อื่น การแสดงความคิดเห็น การนำเสนอผลงาน ข้อเท็จจริง ให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจน ถูกต้องมีลำดับขั้นตอน น่าสนใจ และเหมาะสมกับกาลเทศะ สามารถประยุกต์ใช้เทคนิค ตัวอย่างภาพข้อมูลสถิติ สนับสนุนการนำเสนอให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล รวมทั้งมีการแสดงถึงการอ้างอิง แหล่งข้อมูลสนับสนุนอย่างถูกต้อง

ทักษะเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง ตระหนักในความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้กับการดำเนินชีวิต ใฝ่รู้รัก การเรียนรู้และมีแรงจูงใจอย่างสูงในการดำเนินภารกิจในการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถกำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ นำตนเองเข้าสู่การเรียนรู้และมีกลยุทธ์ในการเรียนรู้ที่หลากหลาย ประเมินความก้าวหน้าและ ความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ของตนเอง พร้อมนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ประโยชน์

สุขภาพกาย หมายถึง สภาวะของร่างกายที่มีความสมบูรณ์ แข็งแรง สมวัย ระบบต่าง ๆ ของร่างกายสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสัมพันธ์กันทุกส่วนได้เป็นอย่างดี ร่างกายมีความต้านทานโรคได้ดี ป่วยยาก หายง่าย พักผ่อนนอนได้เป็นปกติ คุณลักษณะของผู้มีสุขภาพกายดี คือ 1.ตระหนักถึงประโยชน์ของ การมีสุขภาพดีทั้งต่อตนเองและสังคม 2. ประเมินสุขภาพของตนเอง ได้ 3. เลือกวิธีปฏิบัติตนเพื่อส่งเสริมและ/หรือแก้ไขปัญหาสุขภาพ กายทั้งต่อตนเองและแนะนำผู้อื่นได้ 4. แสดงออกถึงความภูมิใจในสุขภาพกายของตนและเคารพในสุขภาพกายผู้อื่น และ 5. เข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ส่งผลสัมพันธ์กัน

สุขภาพจิตที่ดี หมายถึง ความสามารถในการปรับตัว และฟื้นตัวเมื่อต้องเผชิญกับความยากลำบากหรือภาวะวิกฤติในชีวิต สามารถผ่านพ้นและเรียนรู้จากเหตุการณ์นั้นๆ ได้ด้วย พลังใจที่เข้มแข็ง อีกทั้งยังมีความสามารถใน

การจัดการอารมณ์ ดูแลอารมณ์ เมื่อเผชิญต่อสิ่งที่ต่างไปจากปกติ สร้างกำลังใจหรือสร้างแรงบันดาลใจให้กับตนเอง และผู้รอบข้างได้ มั่นใจที่จะเอาชนะฝ่าฝืนอุปสรรคต่างๆ เมื่อพบเจอปัญหาหรือสิ่งที่มากระทบจิตใจ สามารถจัดการกับปัญหานั้นได้ มองโลกในแง่ดี เห็นอกเห็นใจผู้อื่น เอาใจเขา มาใส่ใจเรามีสติ และเหตุผลในการดำเนินชีวิต

ตระหนักภาวะสังคม / Global citizen เป็นบุคคลที่ดำรงตนเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง มีจริยธรรมและยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้อง คุณลักษณะการเป็นพลเมืองคุณภาพ ผู้ต้นตระหนักถึงจุดเปลี่ยนของสังคมที่กำลังเผชิญหน้ากับวิกฤติการณ์ที่ทำร้ายความยั่งยืนของโลก ปัญหาของความเหลื่อมล้ำ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โรคระบาด การละเมิดสิทธิมนุษยชน สภาพอ่อนแอของภาคประชาสังคมและประชาธิปไตย รวมทั้งการใช้ชีวิตร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัลที่แม้ช่วยพลเมืองโลกเชื่อมโยงถึงกันได้ง่าย แต่ศักยภาพของพลเมืองโลกกลับเสี่ยงกับกลวงให้หลงเดินออกจากเส้นทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นพลเมืองเข้มแข็ง ผู้ตั้งเจตจำนงค์ของตนบนฐานจริยธรรมของหลักสิทธิมนุษยชนเป็นพลเมืองที่รู้จะพัฒนาความรับผิดชอบของตนต่อสถาบันหลักตามรัฐธรรมนูญ ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และพลังของภาคประชาสังคมรักษานิติธิปไตยและเสรีภาพของการพัฒนาทักษะความรู้และการรู้ข่าวสารอย่างเท่าทัน เพื่อจะสนับสนุนบทบาทในการมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยสันติวิธี การผูกพันกับประวัติศาสตร์ ประเพณี และวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงของคนในชาติ

การเป็นบุคคลที่รู้คุณค่าและรักษาชาติกำเนิด เป็นบุคคลที่รู้ตระหนักในธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นสิ่งมีชีวิตที่ต้องการความเข้าใจจากบุคคลอื่น เป็นบุคคลที่มีความเข้าใจในตนเองและบุคคลอื่น ที่ต้องการดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่ามีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ต้องการยึดถือในหลักจริยธรรมเพื่อปกป้องคุณภาพชีวิตของตนได้พร้อมกับความเป็นธรรมของทุกคนเป็นบุคคลที่ยอมรับในความจริงที่ตนเองและบุคคลอื่นเติบโตบนพื้นหลังทางวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น มีทั้งอัตลักษณ์ร่วม อัตลักษณ์ต่าง และชาติกำเนิดหลากหลายพร้อมเป็นบุคคลที่รักษาค่านิยมของวัฒนธรรม และทรัพยากรชีวภาพในความหมายของถิ่นกำเนิดของอัตลักษณ์ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และคุณภาพชีวิตที่ดีของตนเป็นบุคคลที่รู้เท่าทันเทคโนโลยี และสังคมดิจิทัลที่สนับสนุนตนให้สร้างสรรค์อัตลักษณ์ทั้งของตนเองและชุมชนที่ตนอาศัยให้เป็นประเด็นสาธารณะได้ง่าย แต่ก็สามารถทำลายคุณค่าของอัตลักษณ์ได้ง่ายเช่นกัน บุคคลต้องมีสมรรถนะที่พร้อมร่วมปฏิสัมพันธ์ทางสังคม กับบุคคลต่างวัฒนธรรมและกลุ่มอาชีพ รวมถึงปัญญาประดิษฐ์ เป็นบุคคลที่พร้อมปกป้องคุณค่าในตนเองและชาติกำเนิด

การทำงานร่วมกัน (Collaborative) หมายถึง ทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันได้ ตระหนักถึงหน้าที่และ ความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของทีม ทั้งในบทบาทผู้นำและผู้ตาม โดยรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง แสวงหาจุดต่างเพื่อสร้างจุดร่วม มีวุฒิภาวะ ในการรับมือกับความคิดและบุคลิกภาพของบุคคลอื่น รู้จัก

กาลเทศะ มารยาทในการสนทนา เคารพ ความคิดเห็นผู้อื่น รวมทั้งประสานงานกับผู้อื่น และแสดงออกได้อย่างเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์

ความคิดสร้างสรรค์ แนวคิดเกี่ยวกับ “ความคิดสร้างสรรค์” (Creativity) หมายถึง ความสามารถในการเชื่อมโยงและสังเคราะห์แนวคิดภาพหรือประสบการณ์ที่มีอยู่ในรูปแบบดั้งเดิมเชื่อมโยงเข้ากับการคิด การมีปฏิกิริยาตอบสนอง และการทำงานที่เกิดจากจินตนาการด้วยการมีนวัตกรรม ความคิดต่อยอด และความกล้าเสี่ยงในระดับสูงทำให้เกิดสิ่งใหม่ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นความคิด สิ่งของ กระบวนการ งานศิลปะ ดนตรี เป็นต้น นำไปใช้ประโยชน์ได้ เป็นคุณลักษณะที่ได้รับความสำคัญอย่างมากในยุคที่เครื่องจักรกลสามารถทำงานที่มีรูปแบบซ้ำเดิมแบบแผนที่ คำนวณได้ อย่างมีประสิทธิภาพด้วยประสิทธิภาพที่สูงกว่า มนุษย์ ความสามารถในการคิด สร้างทำสิ่งใหม่ จึงเป็นคุณลักษณะหนึ่งชี้ความเป็นมนุษย์ที่แตกต่างจากแรงงาน จักรกลในยุค Smart Industry

ทักษะการทำงานร่วมกัน (Collaboration Skills) หมายถึง ชุดของวิธีการที่จะทำให้การร่วมกันทำงานของสมาชิกที่ มากกว่า 1 คน โดยที่สมาชิกทุกคนนั้นจะต้องมีเป้าหมายเดียวกัน จะทำอะไรแล้วทุกคนต้องยอมรับร่วมกัน มีการวางแผนการทำงานร่วมกันเพื่อไปถึงเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกัน ลักษณะของการทำงานร่วมกันที่ดีจะต้องมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1. การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล หากแสดงออกซึ่งการยอมรับ การให้เกียรติกัน สำหรับกลุ่มขนาดใหญ่จะเป็นการสร้างปฏิสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายมากกว่าการติดต่อกันระหว่างบุคคล 2. การมีจุดมุ่งหมายและเป้าหมายร่วมกัน การที่สมาชิกกลุ่มมีส่วนกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมร่วมกันของกลุ่ม โดยเฉพาะจุดประสงค์ที่สอดคล้องกัน ซึ่งจะให้เกิดความสำเร็จของการทำงานได้ง่าย 3. การมีโครงสร้างของกลุ่ม การมีระบบพฤติกรรมเป็นแบบแผนเฉพาะกลุ่ม การปฏิบัติตามกฎหรือมติของกลุ่ม และการที่สมาชิกทุกคนของกลุ่มยอมรับและปฏิบัติตามเป็นอย่างดี นอกจากนี้อาจจะรวมถึงกฎเกณฑ์แบบไม่เป็นทางการหรือความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดระหว่างสมาชิกด้วยกัน 4. การที่สมาชิกมีบทบาทและมีความรู้สึกร่วมกันการรักษาบทบาทในแต่ละกลุ่ม ซึ่งจะมีความแตกต่างกันตาม ลักษณะของกลุ่มและความรู้ความสามารถของสมาชิก โดยมีการจัดแบ่งบทบาทและหน้าที่ ความรับผิดชอบ กระจายงานกันตามความรู้ ความสามารถ และความถนัดของสมาชิก

ความผูกพันทางสังคม (social engagement) -เป็นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การที่บุคคลมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนในความสัมพันธ์ และบทบาททางสังคม เป็นความมุ่งมั่นของสมาชิกที่จะอยู่ในกลุ่มและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เป็นการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมส่วนรวม ซึ่งช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคมและบรรทัดฐานทางสังคม เป็นความสัมพันธ์ของบุคคลกับ บุคคลอื่น การมีความรู้สึกร่วมกับชุมชนหรือสังคมที่ไปมีปฏิสัมพันธ์ด้วย ความรู้สึกเป็นเจ้าของ การเกิดความผูกพัน ความไว้วางใจและการเคารพในกลุ่ม

กรอบความคิดแบบเติบโต (Growth mindset) กรอบความคิดแบบเติบโต เป็นกรอบความคิด ที่เชื่อว่า สมรรถนะของมนุษย์ ทุกคนพัฒนาได้ขึ้นอยู่กับอัตราการเรียนรู้ ความสามารถและสติปัญญา เป็นเรื่องของพรแสวง คน ที่มีกรอบความคิดแบบเติบโตจะไม่ยึดติดกับ ผลลัพธ์ และเชื่อว่า ไม่ว่าผลลัพธ์จะเป็นอย่างไร ก็นำไปสู่การพัฒนาได้ เสมอ จึงมีความสุขกับการเรียนรู้จากปัญหา มองความล้มเหลวเป็นเรื่อง ทำทลาย มีความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขอุปสรรค ไม่ท้อถอย อยากเติบโตเรียนรู้ ในทุกๆวัน มีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ คนที่มีกรอบแนวคิดแบบเติบโต จะมีความคิด ที่ทำให้ก้าวหน้า และมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง

ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) ความเป็นพลเมืองดิจิทัล คือพลเมืองผู้ใช้งานสื่อดิจิทัลและ สื่อ สังคมออนไลน์ที่เข้าใจบรรทัดฐานของการปฏิบัติตัวให้ เหมาะสมมีความรับผิดชอบมีจริยธรรมมีความเห็นอก เห็นใจ และเคารพผู้อื่นในการใช้เทคโนโลยีโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารในยุคดิจิทัล

ปาฐกถาพิเศษ เรื่องการสอนคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักศึกษาในศตวรรษที่ 21 โดยศาสตราจารย์ ดร. พระ พรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ที่มีสติ สมาธิเป็นฐาน สอนโดยเรียนรู้จากการลง มือปฏิบัติ

วิชาศึกษาทั่วไป หรือ วิชา GenEd เน้นอะไร เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งเป้าหมายไปที่ความเป็น มนุษย์ หรือ เน้น ที่ Soft Skill คุณลักษณะของผู้เรียนในยุค Gen Z ที่ผู้สอนต้องพัฒนาการสอนเพื่อให้การเรียน การสอนน่าสนใจ การใช้เทคโนโลยีมาช่วยในการสอน การจัดการสอนรายวิชาศึกษาทั่วไปที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ผ่าน การปฏิบัติการดัดแปลงพื้นที่ในมหาวิทยาลัย ซึ่งสามารถสร้างเป็นสื่อการสอนที่สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต

ทักษะแห่งอนาคต

- ❖ Soft Skill เป็นฐาน ใช้ได้นาน เปลี่ยนยาก
- ❖ Hard Skill สำหรับการ ทำงาน จำ เป็นต้องใช้ เปลี่ยนไว ทั้งสอง อย่างนี้ จะต้องควบคู่กันไป

METaverse จะช่วยสำหรับรายวิชาศึกษาทั่วไปได้หลายแนวทางดังนี้

- ❖ เปิดโลกกว้าง เข้าสู่โลกดิจิทัล ที่สร้างความเสมือนจริง และการมีตัวตน ความเป็นพลเมืองดิจิทัล
- ❖ เข้าถึงได้จากอุปกรณ์ที่หลากหลายการสร้างเสริมประสบการณ์ร่วมกัน การปรับใช้เครื่องมือเทคโนโลยี ใหม่ๆ จะทำให้เกิดการพัฒนาวิธีการสอนใหม่ๆ
- ❖ การสร้างเสริมประสบการณ์ร่วมกัน จะเป็นการประยุกต์ SoftSkill ไปสู่การทำงานในอนาคตได้

ตลอดจนการใช้ Quizziz/ padlet/ mentimeter/ kahoot ในการเรียนการสอนด้วย